

รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

COMMUNICATION MANAGEMENT MODEL FOR BUDDHISM
PROPAGATION DEVELOPMENT OF BUDDHIST MONKS
IN NAKHON PATHOM PROVINCE

พระมหาณรงค์ มหาปาณโณ * พระสุธีวีรบัณฑิต ** อภินันท์ จันตะนี***

Phramaha Narong Mahāpañño, Phrasutivirabandit, Apinant Chantane

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม 2) เพื่อศึกษาทฤษฎีการจัดการการสื่อสารและหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 3) เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 19 รูป/คน ด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ การวิจัยเชิงปริมาณกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากพระสงฆ์ในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐมจำนวน 359 รูป เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่

* Doctor of Philosophy Program in Buddhist Management, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

** Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

*** Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม พระสงฆ์ทุกระดับให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยมีความร่วมมือกับองค์กรหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนมีการตั้งคณะทำงานมีหน้าที่ในการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานกำหนดกลยุทธ์ต่างๆที่ชัดเจน มีกลยุทธ์ในการทำงานเชิงรุกและเชิงรับ ในส่วนของปัญหาอุปสรรคสาเหตุมาจากการจัดการสื่อสารทั้ง 4 ด้าน คือ ผู้ส่งสารขาดการตรวจสอบขีดความสามารถของบุคลากร ด้านสารที่พระสงฆ์ใช้เป็นวิชาการทางธรรมมากเกินไป ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อพระสงฆ์ยังขาดความชำนาญในการใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ ด้านผู้รับสารประชาชนไม่มีเวลาเข้าวัด

2. ทฤษฎีการจัดการการสื่อสารและหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ ทฤษฎีการจัดการการสื่อสารประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) ผู้ส่งสาร 2) สาร 3) ช่องทางสื่อสาร/สื่อ 4) ผู้รับสาร บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรม ได้แก่ หลักภavana 4 คือ 1) ภาวนา 2) ศิลภาวนา 3) จิตภาวนา 4) ปัญญาภาวนา การประยุกต์ใช้จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ให้เกิดประสิทธิภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้น 3. รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม 1) ผู้ส่งสาร ต้องฝึกฝนจริยวัตรให้งดงามเคร่งครัดในศีลบริบูรณ์ในศีลฝึกฝนกำกับจิตใจให้สงบมีพลังจิตที่เข้มแข็งคิดอย่างแยบคายแก้ปัญหาได้คิดพัฒนาประยุกต์สร้างสรรค์ได้ 2) สาร เผยแผ่หลักภavana 4 ให้ประชาชนนำไปประพฤติปฏิบัติส่งเสริมความเคร่งครัดในกฎระเบียบวินัยกฎหมายสามารถพัฒนาฝึกฝนจิตใจตนเองใช้หลักภavana 4 สอนให้คนใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต 3) ช่องทางสื่อสาร/สื่อ ใช้สื่อที่สามารถสื่อภาพลักษณ์ภavana 4 ประยุกต์ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติให้เข้าถึงภavana 4 สร้างความสนใจต่อหลักภavana 4 สร้างความเข้าใจหลักภavana 4 และการปฏิบัติตาม 4) ผู้รับสาร สอนให้เข้าใจเข้าถึงกระบวนการฝึกฝนภavana 4 เผยแผ่ภavana 4 ให้ตรงกับจริต เผยแผ่ภavana 4 ตามระดับกลุ่มอายุกลุ่มอาชีพ พิจารณาความพร้อมของผู้รับเนื้อหาของภavana 4

คำสำคัญ : รูปแบบการจัดการการสื่อสาร, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, พระสงฆ์

ABSTRACT

Objectives of this research were; 1) to study general context and problems of communication management for Buddhism propagation development of Buddhist monks in Nakhon Pathom Province, 2) to study theories and Buddhist principles for Buddhism propagation, and 3) to propose a communication management model for Buddhism propagation of Buddhist monks in

Nakhon Pathom Province. Methodology was mixed methods research: qualitative research collected data from 19 key informants with structured in-depth-interview and data were analyzed data by descriptive interpretation; the quantitative research collected data with 5 level-rating-scale questionnaires with reliability score at 0.95 from 359 samples who were monks in Nakhon Pathom Province and analyzed data with statistics of frequency, percentage, mean and standard deviation.

Research findings were as follows:

1. General context and problems of communication management for Buddhism propagation development of Buddhist monks in Nakhon Pathom Province were that Buddhist monks at all levels paid attention to the importance of Buddhism propagation, participating with state and private agencies in setting up a clear and pro-active steps, tactics and process of operation. The problems came from 4 areas of communication: senders lacked communication capacity; message, the contents the monks used to preach were too various; channel; Buddhist monks still lacked the competence to use to the fullest; receives, people did not have time to go to monasteries. 2. Communication theory and Buddhadhamma for Buddhism propagation development composed of 4 components: 1) sender, 2) message, 3) channel and 4) receivers. The appropriate Buddhist principle to integrate with communication theory is Bhāvanā 4 :1) Kāya-bhāvanā, 2) Sila-bhāvanā, 3) Citta-bhāvanā and 4) Paññā-bhāvanā. This communication theory and Buddhism principles when well integrated, would help the Buddhism dissemination be more progressive and effective. 3. Form of communication management for Buddhist monks development in Nakhon Pathom Province was that: 1) Sender, the practice of religious practice in the sacrament of discipleship to have calm mind, strong psychic ability, approximated thought to solve problems and creativity, 2) Message; Bhāvanā 4 dissemination for people to practice in rules and regulations, laws and orders conformity, being able to train themselves with Bhāvanā 4 in order to live their lives with mindfulness, 3) Channel; Using media that can convey the image of

Bhāvanā 4. Applying appropriate methods to enhance Bhāvanā 4 and practice along with Bhāvanā 4. 4) Receiver; being taught to understand the process of Bhāvanā 4 practice, Bhāvanā 4 dissemination suitable for receivers' attributes according to age groups, occupational groups considering their readiness to undertake Bhāvanā 4.

Keywords : Communication Management Model, Buddhism Propagation, Buddhist Monks.

1. บทนำ

การจัดการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพมีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสื่อสารทั้งหลายทั้งที่พระพุทธเจ้าทรงทำการสื่อสารเองหรือที่ได้ส่งพระสาวกไปทำการสื่อสารกับผู้รับสารทั้งหลายนั้นก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมากเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นไปในทางดีงามเกิดประโยชน์สุข ในปัจจุบันพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องเข้าใจวิธีการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและองค์ประกอบของการสื่อสาร 4 ส่วน เริ่มตั้งแต่ตัวพระสงฆ์เอง พระธรรม สื่อคือบุคคล ธรรมชาติ กลวิธี และพุทธศาสนิกชน จึงจะสามารถสื่อสารเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการสื่อสารตะวันตกที่กล่าวว่า การจัดการสื่อสารต้องประกอบไปด้วยสิ่งสำคัญ 4 ประการ คือ 1. ผู้ส่งสาร 2. สาร 3. ช่องทางสื่อสาร/สื่อ 4. ผู้รับสาร (Berlo David K., 1960 : 72)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้มีลักษณะต่างรูปต่างทำการเผยแผ่ไปตามความคุ้นเคย ขาดความรู้ทักษะในการเผยแผ่ศาสนาธรรม ไม่เข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้งและไม่เข้าใจสภาพสังคมปัจจุบัน จึงสื่อสารกับประชาชนไม่ได้ทำให้การเผยแผ่ธรรมกระทำได้ในขอบเขตจำกัดส่งผลทำให้ผู้คนเห็นห่างและไม่ให้ความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ผลสำรวจความคิดเห็นเรื่อง "ศาสนาและการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาของคนไทย" ปี 2553 พบว่า คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 79 ในทุกวัยเห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า "ทุกวันนี้ คนไทยค่อนข้างจะห่างไกลจากศาสนาและการปฏิบัติธรรม" โดยกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 45 เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นครั้งคราว ส่วนอีกร้อยละ 13 ระบุว่าเข้าร่วมนานๆครั้ง

จากสถิติผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่บรรลุผลนั้นที่สำคัญมาจากการจัดการการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางสื่อสาร และผู้รับสาร ปัญหาและอุปสรรคที่มาจากด้านผู้ส่งสาร เช่น ผู้ส่งสารมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อผู้รับสาร ขาดความรู้ ความเข้าใจในข่าวสารไม่เพียงพอ การใช้ภาษาในการสื่อสารไม่เหมาะสมกับผู้รับสาร หรือรีบเร่งจนเกินไป

เป็นต้น ด้านสาร เช่น ข่าวสารนั้นสั้นหรือน้อยเกินไปจนไม่สามารถแปลความหมายได้ ข่าวสารนั้นยากเกินความสามารถของผู้สื่อสาร ข่าวสารมีภาษาหรือใช้ศัพท์เทคนิคเกินความสามารถ ข่าวสารมีความกำกวมหรือมีหลายความหมาย หรือข่าวสารนั้นไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน เป็นต้น ด้านช่องทางสื่อสาร เช่นการใช้สื่อไม่เหมาะสมกับสารที่ต้องการนำเสนอ การใช้สื่อที่ไม่มีประสิทธิภาพที่ดี และการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมกับระดับของการสื่อสาร เป็นต้น ด้านผู้รับสาร เช่น ผู้รับสารมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อผู้ส่งสาร ขาดความสามารถและความชำนาญในการรับข่าวสาร หรือข่าวสารมีมากเกินไปเกินความสามารถที่จะรับได้ เป็นต้น

การจัดการการสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพราะหากพระสงฆ์ขาดความรู้ความเข้าใจในการสื่อสารตลอดจนไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ความคิดหรือทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้อย่างมั่งคั่งจะทำให้เกิดปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามมา พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ในการสื่อสารแห่งพุทธธรรมจึงควรเข้าใจถึงองค์ประกอบและกระบวนการของการจัดการสื่อสารเพื่อนำไปพัฒนาให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น ด้วยตระหนักถึงความสำคัญและปัญหาอุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาหารูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันจะเป็นแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม โดยการนำหลักการจัดการสื่อสารที่มีความครอบคลุมในด้าน 1. ผู้ส่งสาร (Sender) 2. สาร (Message) 3. ช่องทางสื่อสาร/สื่อ (Channel) 4. ผู้รับสาร (Receiver) มาปรับปรุงผสมผสานประยุกต์ใช้กับหลักภวณา 4 กำหนดเป็นรูปแบบที่เหมาะสมอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างผลให้พระพุทธศาสนามั่นคงดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

2.2 เพื่อศึกษาทฤษฎีการจัดการการสื่อสารและหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2.3 เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง“รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยได้ดำเนินการติดตามเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 19 รูป/คน และสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาความ ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม จำนวน 359 ชุด จากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร่ ยามานะ (Yamane, Taro., 1967: 398) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย

4. ผลการวิจัย

4.1 สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม พระสงฆ์ทุกระดับให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยมีความร่วมมือกับองค์กรหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน มีการตั้งคณะทำงานมีหน้าที่ในการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานกำหนดกลยุทธ์ต่างๆที่ชัดเจน มีกลยุทธ์ในการทำงานเชิงรุกและเชิงรับ พระสงฆ์ในฐานะผู้ส่งสารปัจจุบันมีการเผยแผ่กันหลายรูปแบบหลายแนวทางบางรูปใช้วิธีการเผยแผ่เชิงรุกนำหลักธรรมะไปสู่ประชาชน บางรูปเผยแผ่เชิงรับโดยการแสดงธรรมชี้แจงหลักธรรมให้รู้จักความดีความชั่ว บาปบุญ คุณและโทษในวันธรรมะสวนะหรือว่าในพิธีบำเพ็ญกุศลทั่วไป การเทศน์การบรรยายยังคงใช้ภาษาเก่าตามจารีตประเพณี ในส่วนของปัญหาอุปสรรคสาเหตุมาจากการจัดการการสื่อสารทั้ง 4 ด้าน คือ ผู้ส่งสารขาดการตรวจสอบขีดความสามารถของบุคลากรว่ามีมากน้อยเพียงใด มีความเหมาะสมกับภาระงานที่รับผิดชอบหรือไม่ บางรูปอาจจะมิสภาพร่างกายไม่เหมาะสมกับเผยแผ่ เช่น มีอาการเจ็บป่วยส่งผลให้ไม่สามารถนำเอาความรู้ที่มีอยู่ในทางพระพุทธศาสนาผ่านกระบวนการการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเต็มศักยภาพ พระสงฆ์ที่มีศิลปะในการเผยแผ่พุทธธรรมได้เป็นอย่างดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพมีน้อย ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้งอธิบายธรรมะตามความคิดเห็นของตนเองและไม่ปรับให้เข้าสภาพสังคมปัจจุบันจึงสื่อสารกับประชาชนไม่ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับประชาชนจึงเป็นเพียงพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่ ด้านสารพระสงฆ์ใช้เป็นวิชาการทางธรรมมากเกินไปขาดการบูรณาการกิจกรรมนันทนาการให้เกิดความสนุกสนานเพื่อทำให้ประชาชนได้ผ่อนคลาย สนุกสนานพร้อมทั้งสอนธรรมะ

สอดแทรกคุณธรรมไปด้วย เนื้อหาหลักธรรมที่นำไปเผยแพร่ไม่กระชับแต่ยืดยาวในบางครั้งพระสงฆ์เองก็ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะส่งสารอย่างสมบูรณ์หรือรีบเร่งจนเกินไปจนผู้ฟังจับใจความไม่ได้เกิดความเบื่อหน่าย ไม่นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่ในยุคปัจจุบัน หากนำมาปรับใช้ให้ถูกกับกาลเทศะย่อมทำให้ประชาชนเข้าถึงหลักธรรมนำไปปฏิบัติได้ง่าย ด้านช่องทางสื่อสาร/สื่อพระสงฆ์ยังขาดความชำนาญในการใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ หรือว่าสื่อวีดิทัศน์ในการประกอบการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาพระสงฆ์ยังมีความชำนาญและนำมาใช้น้อยขาดการประยุกต์ใช้สื่อธรรมชาตีวิตุสิ่งของที่ถูกรอบตัว ต้นไม้ใบหญ้า วิถีทัศน์ สัตว์เล็กสัตว์น้อย และวัตถุจำลอง เช่น วงล้อธรรมจักร ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่ สถานที่ปฏิบัติธรรมมีน้อยบางแห่งคับแคบ ไม่ปลอดโปร่ง แสงสว่างไม่เพียงพอ ห้องนอน ห้องน้ำไม่เพียงพอ ด้านผู้รับสารประชาชนไม่มีเวลาเข้าวัด ไม่ค่อยมีเวลาไปปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ หรือศึกษาพระธรรมคำสอนที่วัดเหมือนสมัยอดีตที่ผ่านมาเนื่องจากทำงานต้องเร่งรีบทั้งในด้านการงานและชีวิตส่วนตัวมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อพระสงฆ์ผู้เผยแผ่จึงทำให้ขาดการฟังอย่างตั้งใจเนื่องจากมีอคติต่อเรื่องหรือต่อบุคคลที่ถ่ายทอดข้อความร่วมมือจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย

4.2 ทฤษฎีการจัดการการสื่อสารและหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ ทฤษฎีการจัดการการสื่อสารประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) ผู้ส่งสาร 2) สาร 3) ช่องทางสื่อสาร/สื่อ 4) ผู้รับสาร บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรม ได้แก่ หลักภavana 4 คือ 1) กายภavana 2) ศิลภavana 3) จิตภavana 4) ปัญญาภavana การประยุกต์ใช้จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ให้เกิดประสิทธิภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้น

ผู้ส่งสารตามหลักภavana 4 ผู้เผยแผ่ต้องฝึกฝนจริยวัตรให้ตรงตามมีคุณภาพอ่อนโยนให้ความสำคัญในการวางตัวและกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณสาธูป มีกายสงบเรียบร้อยไม่ว่าจะยืน จะเดิน นั่ง นอน เป็นที่น่าเลื่อมใสทำตนเองให้เป็นตัวอย่างที่ดี มีทักษะและเทคนิคในการแสดงธรรมในการเทศนาและบรรยายธรรมมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสร้างบรรยากาศหรือความสัมพันธ์เป็นกัลยาณมิตรเป็นกันเองกับทุกคน ตั้งตนอยู่บนพื้นฐานความความเป็นผู้มีศีลธรรมเคร่งครัดในศิลปิบุรณ์ในศีล ต้องเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีคือรู้และเข้าใจหลักธรรมถูกต้องและปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นด้วย มีศีลาจารวัตรตรงตามหรือมีปฏิบัติน่าเลื่อมใสเคร่งครัดปฏิบัติธรรมวินัย เผยแผ่ตามหลักสัมมาวาจาไม่พูดคำเท็จไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดเพ้อเจ้อ เกรงครัดในเรื่องเวลาในการเผยแผ่โดยพูดตรงเวลาและจบให้ทันเวลาที่กำหนด ต้องฝึกฝนกำกับจิตใจให้สงบมีพลังจิตมีความรับผิดชอบมีความสนใจเอาใจใส่ตั้งใจจริงมีจิตใจเสียสละ ไม่หวังลาภสักการะ ไม่มีจิตใจ

คับแคบเห็นแก่ตัว ปราศจากอคติ เพียรพยายามอดทนรับผิดชอบในงานที่ทำ รักษาอารมณ์สงบจิตใจ ไม่พูดคำหยาบนิินทาผู้อื่น พูดอ่อนค้อม พูดวทวนให้เกิดความสับสน และไม่พูดแต่เรื่องของตัวเองที่ไม่มีสาระมีจิตใจเยือกเย็นไม่เครียดหรือหงุดหงิดกับปัญหาที่เกิดขึ้นขณะทำงานจนทำให้การทำงานเผยแผ่ขาดประสิทธิผลต้องคิดอย่างแยกแยะแก้ปัญหาได้คิดพัฒนาประยุกต์สร้างสรรค์ได้มีปฏิภาณไหวพริบแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลเพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้ ต้องมีความสามารถชำนาญทั้งศาสตร์และศิลป์อีกทั้งความรู้วิทยาการสื่อสารยุคใหม่หลักการสื่อสารเข้าใจองค์ประกอบในการสื่อสาร เป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้และพัฒนาตนฝึกฝนปรับปรุงตนเอง มีความรอบรู้ในเนื้อหาที่สอน ยึดการสอนตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเป็นหลักเพื่อก่อให้เกิดความรู้เกิดความเข้าใจแก่ผู้ฟังได้และสามารถปฏิบัติตาม

สรุปตามหลักภาวนา 4 ต้องนำหลักภาวนา 4 ซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนาการฝึกอบรมการทำให้เกิดขึ้นหรือการเจริญอันเป็นรากฐานของการพัฒนาคนมาเผยแผ่ ภาวนา 4 ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากเรื่องแรกก่อนอาจทำสลับกันไปเหมือนกับเป็นกงล้อที่เกื้อกูลกันถ้าปัญญาดีภาวนาอื่นๆจะดีขึ้นตามหมุนเป็นลูกโซ่ ต้องนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยี เนื้อหาสาระพุทธธรรมที่ได้นำเสนอนั้นต้องเป็นเรื่องง่ายๆ ใกล้เคียงส่งเสริมหลักคุณธรรม การรู้จักสามัคคี หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ต้องมีการปรับเปลี่ยนตามบริบทแวดล้อมในขณะที่ทำการเผยแผ่เพื่อที่การถ่ายทอดไม่ซ้ำจำเจจนไม่ยอกนำไปปฏิบัติ สาระธรรมต้องส่งเสริมความเคร่งครัดในกฎระเบียบวินัยกฎหมายที่ใช้ในสังคมมีความถูกต้องครบถ้วนตามหลักพระไตรปิฎกไม่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัยที่ทรงแสดงไว้ยึดตามแนวหลักพระวินัยและหลักคำสอนเป็นหลัก ช่วยสร้างแบบแผนอันดีงามของสังคม ระเบียบวินัย มารยาทที่ดีงาม ความประพฤติดีงาม และการหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต ส่งเสริมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้อยู่ในศีล ปัจจุบันควรเน้นให้เห็นอนิสงส์และใช้หลักการสอนในเรื่องของศีลไม่ก่อให้เกิดความแตกแยก สารต้องช่วยให้สามารถพัฒนาฝึกฝนจิตใจตนเองอยู่เสมอๆ ต่อเนื่องก่อให้เกิดความเบิกบานใจความสุขสามารถโน้มน้าวจิตใจให้ผู้รับสารสามารถตรึงตรองเห็นความสำคัญของการประพฤติธรรม การอธิบายหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาต้องอธิบายหลักธรรมขั้นพื้นฐานจากง่ายๆ ฟังสบายรื่นหู เน้นหลักธรรมที่ประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาให้จิตใจสงบใจนิ่ง มีความระลึกได้ และรู้ตัวอยู่ตลอดเวลาไม่เกิดการประมาทตัดสินใจได้ด้วยเหตุผล เนื้อหาหลักธรรมที่นำมาใช้ต้องเป็นที่สนใจพัฒนาจิตใจให้มีความสามัคคีปรองดอง ใช้หลักภาวนา 4 สอนให้คนใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตและในหน้าที่การงานมีปัญหาแก้ไขปัญหาชีวิตได้ไม่ทุกข์ ใช้หลักธรรมการสอนโดยเน้นปัญญาในการพ้นจากทุกข์ต่างๆ เนื้อหาธรรมะเน้นให้เกิดปัญญาความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ เนื้อหาต้องสอดคล้องและเหมาะสมกับผู้รับสารหรือผู้เข้าอบรม

ช่องทางสื่อสาร/สื่อตามหลักภาวนา 4

การใช้สื่อเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องใช้สื่อที่เป็นทั้งภาพและเสียงอย่างหลากหลายรูปแบบเพื่อสื่อถึงภาพลักษณ์ภาวนา 4 พัฒนาประยุกต์สื่อที่ใช้ เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อความเหมาะสมกับสาระธรรมที่ต้องการนำเสนอสร้างความหลากหลายเพิ่มความน่าสนใจ เลือกจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลางโดยเน้นที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางปฏิบัติตามหลักภาวนา 4 ได้ จัดให้มีกิจกรรมตามหลักภาวนา 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาร่วมกับองค์กรหน่วยงานทางภาครัฐและเอกชนเพื่อให้มีการทำงานร่วมกัน การจัดกิจกรรมจะได้ผลหรือให้ประโยชน์ต้องเลือกใช้หลักภาวนา 4 ให้เหมาะกับเวลา สถานที่ และบุคคล และต้องสามารถสืบสานหลักธรรมวัฒนธรรมอันดีงามของไทย สื่อต้องประยุกต์ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติให้เข้าถึงภาวนา 4 มองเห็นได้ชัดเจนถูกต้องสามารถค้นหาและเข้าใจธรรมะได้ตามสภาพจิตใจซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากความทุกข์ที่เกิดขึ้นสามารถสื่อความหมายได้อย่างรวดเร็วมีการจัดลำดับเนื้อหาเป็นลำดับ มีระเบียบไม่สับสนใช้ภาษาที่เรียบง่ายไม่เป็นทางการและใช้ภาษาบาลีสันสกฤตแต่น้อยหรือเท่าที่จำเป็นให้เหมาะสมแก่ผู้ฟังตามโอกาส ต้องช่วยเทียบเคียงกับตัวอย่างที่เป็นของจริงให้มีความน่าสนใจน่าติดตามและง่ายต่อการเข้าใจเนื้อหาสื่ออุปกรณ์ที่นำเสนอหลักภาวนา 4 ต้องสามารถสร้างความสนใจแก่ผู้รับสารได้สามารถช่วยส่งเสริมให้สื่อสาระธรรมน่าสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจยังประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น นำสื่อวีดิทัศน์ภาพยนตร์เรื่องสั้นซึ่งเป็นภาพเคลื่อนไหวพร้อมเสียงมาประยุกต์ใช้เป็นตัวอย่างประกอบกับการบรรยายภาวนา 4 นำสื่อภาพนิ่ง สื่อเพาเวอร์พอยท์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่อสมัยใหม่มาประกอบเพื่อทำให้มีความน่าสนใจและช่วยสร้างความเข้าใจในเนื้อหาสาระของภาวนา 4 สื่อต้องสามารถสร้างความเข้าใจถึงหลักภาวนา 4 และการปฏิบัติตามหลักภาวนา 4 ช่วยให้ผู้ฟังมีปัญญาได้รู้และเข้าใจถึงความหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาและปฏิบัติธรรม เลือกใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมที่ให้ประสบการณ์ตรงกับผู้รับโดยการให้ลงมือปฏิบัติจริงใช้การสื่อสารระบบสองทางติดต่อสื่อสารกับผู้รับสารจะได้มีการตอบสนองและมีปฏิกิริยาป้อนกลับจากผู้รับสารใช้สื่อที่สามารถส่งเสริมความเข้าใจให้ประชาชนได้คิดอย่างเป็นระบบเกิดปัญญาภูมิรัฐภูมิธรรม

ผู้รับสารตามหลักภาวนา 4 ต้องใช้วิธีการสอนให้ประชาชนเข้าใจเข้าถึงกระบวนการฝึกฝนภาวนา 4 ทั้งกาย ศีล จิต ธรรมซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมส่วนรวม สอนให้เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคลคำนึงถึงความพร้อมของแต่ละบุคคล ต้องมีความรู้ความเข้าใจในลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้รับสารจะทำให้สามารถเลือกวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสารได้ มีทักษะการสื่อสารที่ดีเข้าใจการใช้ภาษาทั้งภาษากาย ภาษาพูด เข้าใจและรู้

กระบวนการสื่อสาร เนื้อหาภาวนา 4 ทั้งด้านกาย ด้านศีล ด้านจิต ด้านปัญญา ต้องจัดวิธีการที่จะนำไปเผยแพร่ถ่ายทอดให้ตรงกับจริตของกลุ่มผู้รับการเผยแพร่ ต้องชักจูงส่งเสริมผู้รับสารให้ปฏิบัติตามหลักของศีลให้ได้ถึงเห็นความสำคัญของศีล ต้องมีการวางตนและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมมีมารยาทอ่อนโยนสุภาพยึดมั่นในศีลข้อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัยสำรวมระวังทางกายวาจาใจเคารพในธรรมและมีความรับผิดชอบ การเผยแพร่โดยเน้นที่หลักภาวนา 4 เพื่อให้ผู้รับสารเข้าถึงจะต้องเข้าใจถึงความต้องการในระดับต่างๆตามระดับกลุ่มอายุกลุ่มอาชีพที่แตกต่างกันของผู้รับสาร มีวุฒิภาวะด้านอารมณ์ ความคิด และสติปัญญา สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง พิจารณาผู้รับสารว่ามีความพร้อมทางใจคือมีจิตใจพร้อมที่จะรับฟัง มีทัศนคติและกระบวนการคิดที่ถูกต้องผ่านกระบวนการคิดที่ถูกต้องเปี่ยมด้วยเหตุผลในการพิจารณาตามความเป็นจริง ผู้ส่งสารต้องพิจารณาความพร้อมของผู้รับเนื้อหาของภาวนา 4 ว่าควรจะได้เรียนอะไรและเรียนได้แค่ไหนเพียงไร ต้องรู้ระดับเขาวนปัญญาของผู้รับสารจะมีส่วนช่วยให้ผู้ส่งสารเข้าใจและรู้ว่าควรจะเลือกเนื้อหาของภาวนา 4 ต้องใช้ปัญญาเลือกพื้นเนื้อหาของภาวนา 4 ให้เหมาะสมกับบุคคลและกลุ่มบุคคล ผู้ส่งสารที่รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะทำให้เลือกวิธีการส่งสารและเลือกเนื้อหาของสารมาสื่อสารได้เหมาะกับบุคคลและเหมาะกับโอกาสในแต่ละครั้ง

4.3 รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม 1. ผู้ส่งสาร ต้องฝึกฝนจริยวัตรให้ดังตามเคร่งครัดในศีลบริบูรณ์ในศีลฝึกฝนกำกับจิตใจให้สงบมีพลังจิตที่เข้มแข็งคิดอย่างแยบคายแก้ปัญหาได้คิดพัฒนาประยุกต์สร้างสรรค์ได้มีปฏิภาณไหวพริบแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลเพื่อให้ผู้ฟังตรองตามแล้วเห็นจริงได้ 2. สาร เผยแผ่หลักภาวนา 4 ให้ประชาชนนำไปประพฤติปฏิบัติส่งเสริมความเคร่งครัดในกฎระเบียบวินัยกฎหมายสามารถพัฒนาฝึกฝนจิตใจตนเองใช้หลักภาวนา 4 สอนให้คนใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต 3. ช่องทางสื่อสาร/สื่อ ใช้สื่อที่สามารถสื่อภาพลักษณ์ภาวนา 4 ประยุกต์ให้เหมาะสมกับเหมาะสมการปฏิบัติให้เข้าถึงภาวนา 4 สร้างความสนใจต่อหลักภาวนา 4 สร้างความเข้าใจหลักภาวนา 4 และการปฏิบัติตาม 4. ผู้รับสาร สอนให้เข้าใจเข้าถึงกระบวนการฝึกฝนภาวนา 4 เผยแผ่ภาวนา 4 ให้ตรงกับจริต เผยแผ่ภาวนา 4 ตามระดับกลุ่มอายุกลุ่มอาชีพ พิจารณาความพร้อมของผู้รับเนื้อหาของภาวนา 4

5. อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยเรื่อง“รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม”โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจ และนำมาอภิปรายผล ดังนี้

5.1 รูปแบบผู้ส่งสาร พบว่า ผู้เผยแผ่ต้องฝึกฝนจริยวัตรในทั้งดงามมีความสุขภาพอ่อนโยนให้มีความสำคัญในการวางตัวและกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณสาธูปเพื่อโน้มน้าวใจให้คล้อยตามหรือปฏิบัติตาม ตั้งตนอยู่บนพื้นฐานความเป็นผู้มีศีลธรรมเคร่งครัดในศีลบริบูรณ์ในศีลในการเผยแผ่แนะนำในเรื่องที่ดีและเป็นประโยชน์ไม่แนะนำในเรื่องที่ไม่ดีประพฤตินให้เป็นแบบอย่างฝึกฝนกำกับจิตใจให้สงบมีพลังจิตที่เข้มแข็งจนเป็นทักษะมีความรับผิดชอบมีความสนใจเอาใจใส่ตั้งใจจริงมีจิตใจเสียสละ คิดอย่างแยบคายแก้ปัญหาได้คิดพัฒนาประยุกต์สร้างสรรค์ได้มีปฏิภาณไหวพริบแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลเพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Suphangpim Klaythane (2014) ที่ได้วิจัยเรื่อง“การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามรูปแบบการสังเคราะห์ประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้ 1) ความสามารถในการส่งสารประกอบด้วยผู้ส่งสารที่ดี มีบุคลิกภาพที่ดี สุขภาพ ความมีมารยาทในการสื่อสาร มีคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณ 2) ความสามารถในการรับสารประกอบด้วยมีโลกทัศน์กว้างไกล รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีความบริสุทธิ์ใจ ยอมรับสิ่งที่เป็นจริง และ 3) ความสามารถในการตอบสนองประกอบด้วยมีน้ำใจเสียสละเพื่อส่วนรวม สื่อสารได้กับทุกระดับไม่เลือกปฏิบัติ และสุดท้ายการสื่อสารสามารถนำไปปฏิบัติได้

5.2 รูปแบบสาร พบว่า ต้องนำหลักภavana 4 ซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนาการฝึกอบรมการทำให้เกิดขึ้นหรือการเจริญอันเป็นรากฐานของการพัฒนาคนมาเผยแผ่แก่ประชาชนให้นำไปประพฤติปฏิบัติ ภavana 4 ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากเรื่องแรกก่อนอาจทำสลับกันไปเหมือนกับเป็นงล้อที่เกื้อกูลกันถ้าปัญญาดีภavana อื่นๆจะดีขึ้นตามหมุนเป็นลูกโซ่ สารธรรมต้องส่งเสริมความเคร่งครัดในกฎระเบียบวินัยกฎหมายที่ใช้ในสังคม มีความถูกต้องครบถ้วนตามหลักพระไตรปิฎกไม่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัย ต้องช่วยให้สามารถพัฒนาฝึกฝนจิตใจตนเองอยู่เสมอๆ ต่อเนื่องใช้หลักภavana 4 สอนให้คนใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตและในหน้าที่การงานมีปัญหาแก้ไขปัญหาชีวิตได้ไม่ทุกข์สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Taruti Rungchaiwithun (2014) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเผยแผ่ ควบบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมคือ ภavana 4 ที่ถือว่า

เป็นหลักกรรมสำหรับการพัฒนา ฝึกอบรมมนุษย์ให้มีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

5.3 รูปแบบช่องทางสื่อสาร/สื่อ พบว่า ใช้สื่อที่เป็นทั้งภาพและเสียงอย่างหลากหลาย รูปแบบเพื่อสื่อถึงภาพลักษณ์ภาวนา 4 สื่อต้องประยุกต์ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติให้เข้าถึงภาวนา 4 มองเห็นได้ชัดเจนถูกต้องสามารถค้นหาและเข้าใจธรรมะได้ตามสภาพจิตใจซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากความทุกข์ที่เกิดขึ้น สื่ออุปกรณ์ที่นำเสนอหลักภาวนา 4 ต้องสามารถสร้างความสนใจแก่ผู้รับสารได้ สามารถสร้างความเข้าใจถึงหลักภาวนา 4 และการปฏิบัติตามหลักภาวนา 4 ช่วยให้ผู้ฟังมีปัญญาได้รู้และเข้าใจถึงความหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาและปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kullaporn Hongthong (2010) ได้วิจัยเรื่อง “การวิจัยเพื่อศึกษาประสิทธิผลในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์” ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่มีผลต่อการรับรู้และการจูงใจให้นักเรียนสนใจการศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ทั้ง 4 ประเภท คือ สื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุและโทรทัศน์ และสื่ออื่นๆ

5.4 รูปแบบผู้รับสาร พบว่า ใช้วิธีการสอนให้ประชาชนเข้าใจเข้าถึงกระบวนการฝึกฝนภาวนา 4 ทั้งกาย ศีล จิต ธรรมซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม ส่วนรวมจัดวิธีการที่จะนำไปเผยแพร่ถ่ายทอดให้ตรงกับจริตของกลุ่มผู้รับการเผยแพร่ การเผยแพร่โดยเน้นที่หลักภาวนา 4 เพื่อให้ผู้รับสารเข้าถึงจะต้องเข้าใจถึงความต้องการในระดับต่างๆตามระดับกลุ่มอายุกลุ่มอาชีพที่แตกต่างกันของผู้รับสาร ต้องใช้ปัญญาพิจารณาความพร้อมของผู้รับเนื้อหาของภาวนา 4 ว่าควรจะได้เรียนอะไรและเรียนได้แค่ไหนเพียงไรหรือว่าสิ่งที่ต้องการให้เขารู้นั้นควรให้เขาเรียนได้หรือยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Tatsanee Jenwithisuk (2011) ได้วิจัยเรื่อง “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม” ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบกระเทือนถึงสังคมหรือมีส่วนเกี่ยวข้องของสนับสนุนหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมคือการสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่นทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคมเป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของสังคมเป็นสำคัญทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคมในลักษณะการร่วมกันเป็นสังคมโดยรวม

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) คณะสงฆ์ควรประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อกำหนดแนวทางการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พระสงฆ์โดยกำหนดเป็นนโยบายร่วมกัน
- 2) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรสนับสนุนงบประมาณส่งเสริมการเผยแผ่ทั้งเชิงรุกและเชิงรับแก่พระสงฆ์
- 3) กำหนดมาตรการในการสร้างแรงจูงใจแก่พระสงฆ์ที่ได้อุทิศเสียสละตนในพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 4) จัดทำการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์เพื่อนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม

6.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- 1) พัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ
- 2) อบรมพัฒนาพระสงฆ์ในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยให้พัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- 3) สร้างเครือข่ายองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับจังหวัดเพื่อการปฏิบัติการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) จัดประชุมสัมมนาและพัฒนาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ทันสมัย

6.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรเปลี่ยนกลุ่มประชากรในการทำวิจัยเป็นกลุ่มประชากรในพื้นที่จังหวัดอื่นเพื่อให้เกิดความหลากหลายด้านข้อมูล
- 2) ควรศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาบทบาทในอีกแง่มุมหนึ่ง
- 3) ควรศึกษาปัญหาอุปสรรคการจัดการการสื่อสารในเชิงลึกเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพ
- 4) ควรศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จีนิกายและคณะสงฆ์อนัมนิกายในเชิงเปรียบเทียบ

References

- Berlo, David K. (1960). *The Process of Communication*. New York: Holt, Rinehart and Winston Inc,
- Kullaporn Hongthong. (2010). *The Study in Effectiveness of Information Media That Effectiveness The Student to Recept and Motivate The Interest for Continuing Rajamanagla University of Technology Rattanakosin* (Research Report). Bangkok: Rajamanagla University of Technology Rattanakosin.
- Phramaha Taruti Rungchaiwithun. (2014). *Pattern of Human Resource Development of Sangha Administrators for Efficiency of Sangha Administration*. Dissertation Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Suphangpim Klaythane. (2014). *The Development of Communicative Leadership in Line With Buddhism*. Dissertation Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Tatsanee Jenwithisuk. (2011). *The Buddhist Communication and The Social Change*. Dissertation Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Yamane, Taro. (1967). *Elementary Sampling Theory*. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice-Hall.